

ORZECZNICTWO TRYBUNAŁU KONSTYTUCYJNEGO ZBIÓR URZĘDOWY

Seria B

Warszawa, dnia 2 lutego 2022 r.

Pozycja 40

POSTANOWIENIE z dnia 17 listopada 2021 r. Sygn. akt Ts 121/21

Trybunał Konstytucyjny w składzie:

Jakub Stelina,

po wstępnym rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym skargi konstytucyjnej [...] sp. z o.o. z siedzibą w W. o zbadanie zgodności:

art. 394² § 1¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575, ze zm.), w brzmieniu ustalonym ustawą z dnia 4 lipca 2019 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania cywilnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 1469), w zakresie, w jakim „nie przewiduje kontroli sądowej postanowień sądu drugiej instancji o odmowie zwolnienia od kosztów sądowych w zakresie wpisu od apelacji w wyniku rozpoznania przez sąd drugiej instancji wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych zawartego w apelacji lub wnoszonych wraz z apelacją”, z art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej,

p o s t a n a w i a:

odmówić nadania dalszego biegu skardze konstytucyjnej.

UZASADNIENIE

1. W skardze konstytucyjnej, wniesionej do Trybunału Konstytucyjnego 27 kwietnia 2021 r. (data nadania), [...] sp. z o.o. o z siedzibą w W. (dalej: skarżąca) – reprezentowana przez pełnomocnika z wyboru – wystąpiła z żądaniem przytoczonym na tle następującego stanu faktycznego:

Wyrokiem z 25 sierpnia 2020 r. (sygn. akt [...]) Sąd Okręgowy w W.:

– oddalił powództwo skarżącej o zapłatę (punkt I);
– zasądził od skarżącej na rzecz strony pozwanej kwotę 10 817 zł wraz z ustawowymi odsetkami liczonymi od dnia uprawomocnienia się orzeczenia do dnia zapłaty tytułem zwrotu kosztów procesu (punkt II);

– nakazał skarżącej, aby zapłaciła na rzecz Skarbu Państwa – Sądu Okręgowego w W. kwotę 3 522 zł tytułem brakujących kosztów sądowych (punkt III).

Od powyższego orzeczenia skarżąca wniosła apelację wraz z wnioskiem o zwolnienie jej od kosztów sądowych w części, tj. w zakresie opłaty sądowej od apelacji. Wniosek ten został oddalony przez Sąd Apelacyjny w W. w postanowieniu z 13 października 2020 r. (sygn. akt [...]). Skarżąca wniosła o sporządzenie i doręczenie uzasadnienia pisemnego tego

orzeczenia, który został odrzucony przez wskazany Sąd w postanowieniu z 26 listopada 2020 r. (sygn. akt [...]).

Postanowieniem Sądu Apelacyjnego w W. z 27 listopada 2020 r. (sygn. akt [...]) apelacja skarżącej została odrzucona wobec nieuiszczenia opłaty sądowej. Skarżąca zaskarżyła to orzeczenie zażaleniem, w którym wniosła o jego uchylenie oraz o zmianę postanowienia z 13 października 2020 r. przez zwolnienie jej w całości od kosztów postępowania apelacyjnego. Przedmiotowe zażalenie zostało oddalone w postanowieniu z 21 stycznia 2021 r. (sygn. akt [...]), gdyż – w ocenie Sądu – do zawartego w apelacji wniosku o zwolnienie od kosztów sądowych dołączona została historia rachunku bankowego skarżącej do 30 czerwca 2020 r. oraz bilans na 30 czerwca 2020 r.; w tej dacie na rachunku bankowym skarżącej widniało saldo w wysokości 65 221,64 zł, czyli „suma w pełni pozwalająca na pokrycie opłaty od apelacji wynoszącej 12.447 zł (12.547 zł minus 100 zł uiszczone przy wniosku o uzasadnienie wyroku Sądu Okręgowego)”. Zdaniem Sądu skarżąca nie wykazała natomiast, jakie było saldo rachunku na dzień złożenia apelacji, czyli 30 września 2020 r., a tym samym nie przedstawiła ona odpowiednich dowodów w postaci dokumentów, które obrazowałyby jej aktualną sytuację majątkową i pozwalały jednoznacznie stwierdzić, iż nie dysponuje środkami umożliwiającymi jej pokrycie opłaty od apelacji.

2. Zdaniem skarżącej kwestionowana regulacja narusza powołane przez nią wzorce konstytucyjne, gdyż uniemożliwia skontrolowanie postanowienia sądu drugiej instancji oddalającego zawarty w apelacji wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych.

3. Zarządzeniem Prezesa Trybunału Konstytucyjnego z 28 maja 2021 r. (którego odpis został doręczony pełnomocnikowi skarżącej 8 czerwca 2021 r.) skarżąca – na podstawie art. 57 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393) – została wezwana do usunięcia braków formalnych skargi konstytucyjnej przez doręczenie odpisu lub poświadczonego za zgodność z oryginałem wyroku Sądu Okręgowego w W. z 25 sierpnia 2020 r. (sygn. akt [...]) oraz pełnomocnictwa szczególnego do sprawy, w związku z którą została złożona skarga konstytucyjna, wraz z czterema kopiami.

We wniesionym do Trybunału Konstytucyjnego 15 czerwca 2021 r. (data nadania) piśmie procesowym skarżąca wykonała powyższe zarządzenie.

Trybunał Konstytucyjny zważył, co następuje:

1. Zgodnie z art. 61 ust. 1 ustawy z dnia 30 listopada 2016 r. o organizacji i trybie postępowania przed Trybunałem Konstytucyjnym (Dz. U. z 2019 r. poz. 2393; dalej: u.o.t.p.TK) skarga konstytucyjna podlega wstępnemu rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym, podczas którego Trybunał bada, czy odpowiada ona określonym przez prawo wymogom.

2. Przedmiotem zaskarżenia w niniejszej sprawie uczyniono art. 394² § 1¹ ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz. U. z 2020 r. poz. 1575, ze zm.; dalej: k.p.c.) w brzmieniu:

„Zażalenie do innego składu sądu drugiej instancji przysługuje także na postanowienia tego sądu, których przedmiotem jest:

- 1) odmowa ustanowienia adwokata lub radcy prawnego lub ich odwołanie,
- 2) oddalenie wniosku o wyłączenie sędziego,
- 3) zwrot kosztów procesu, o ile nie wniesiono skargi kasacyjnej,
- 4) zwrot kosztów nieopłaconej pomocy prawnej udzielonej z urzędu,

5) skazanie świadka, biegłego, strony, jej pełnomocnika oraz osoby trzeciej na grzywnę,

6) zarządzenie przymusowego sprowadzenia i aresztowania świadka,

7) odmowa zwolnienia świadka i biegłego od grzywny i świadka od przymusowego sprowadzenia

– z wyjątkiem postanowień wydanych w wyniku rozpoznania zażalenia na postanowienie sądu pierwszej instancji”.

Jako wzorce kontroli skarżąca powołała art. 45 ust. 1, art. 77 ust. 2 i art. 78 w związku z art. 176 ust. 1 Konstytucji. Z kolei jako ostateczne orzeczenie w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK zostało wskazane postanowienie Sądu Apelacyjnego w W. z 21 stycznia 2021 r. (sygn. akt [...]) o oddaleniu zażalenia na postanowienie tego Sądu z 27 listopada 2020 r. (sygn. akt [...]) o odrzuceniu apelacji od wyroku Sądu Okręgowego w W. z 25 sierpnia 2020 r. (sygn. akt [...]).

3. Zgodnie z art. 79 ust. 1 Konstytucji prawo do wniesienia skargi konstytucyjnej przysługuje każdemu, czyje konstytucyjne prawa lub wolności zostały naruszone w wyniku wydania w jego sprawie ostatecznego rozstrzygnięcia, opartego na niezgodnym z Konstytucją przepisie ustawy lub innego aktu normatywnego. Przesłanki dopuszczalności rozpoznania zarzutów przedstawionych w skardze konstytucyjnej zostały doprecyzowane w art. 44, art. 53 i art. 77 u.o.t.p.TK. W myśl art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK skarga konstytucyjna może być wniesiona po wyczerpaniu drogi prawnej, o ile droga ta jest przewidziana, w ciągu trzech miesięcy od doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku, ostatecznej decyzji lub innego ostatecznego rozstrzygnięcia. Skarga – poza wymaganiami dotyczącymi pisma procesowego – powinna zawierać m.in. dokładne określenie przepisu ustawy lub innego aktu normatywnego, na podstawie którego sąd lub organ administracji publicznej orzekł ostatecznie o wolnościach lub prawach albo obowiązkach określonych w Konstytucji i w stosunku do którego skarżący domaga się stwierdzenia niezgodności z Konstytucją. Wyrok, decyzję lub inne rozstrzygnięcie wydane na podstawie zakwestionowanego aktu normatywnego załącza się do skargi (art. 53 ust. 2 u.o.t.p.TK).

3.1. Wyczerpanie drogi prawnej jest warunkiem koniecznym z punktu widzenia subsydiarności skargi konstytucyjnej. Tradycyjnie rozumiane jest ono w orzecznictwie Trybunału Konstytucyjnego jako skorzystanie przez skarżącego z przysługujących zwyczajnych środków odwoławczych. Innymi słowy, skarżący musi w toku instancji wykorzystać dostępne mu zwykłe środki prawne, zapobiegające uzyskaniu przez orzeczenie waloru prawomocności. Jak zauważył Trybunał Konstytucyjny w postanowieniu z 17 grudnia 2009 r., sygn. Ts 68/08 (OTK ZU nr 6/B/2009, poz. 449) „oznacza to, z jednej strony, że skarga konstytucyjna jest niedopuszczalna, jeżeli orzeczenie stało się prawomocne wskutek zaniechania wniesienia zwykłego środka zaskarżenia lub nie został on rozpoznany z przyczyn formalnych leżących po stronie skarżącego; z drugiej zaś – że prawo wniesienia skargi konstytucyjnej powstaje z chwilą doręczenia skarżącemu prawomocnego wyroku lub postanowienia, nawet jeżeli – w danych okolicznościach – możliwe byłoby jego wzruszenie przy pomocy środków nadzwyczajnych: skargi kasacyjnej czy skargi o wznowienie postępowania”. Uprawnomocnienie nadaje rozstrzygnięciu walor ostateczności w rozumieniu art. 79 ust. 1 Konstytucji.

Należy przy tym przypomnieć, że wystąpienie ze środkami o charakterze nadzwyczajnym nie zawiesza biegu terminu do wniesienia skargi konstytucyjnej. Podjęcie dalszych kroków zmierzających do wzruszenia prawomocnego orzeczenia, także wówczas, gdy towarzyszy im wydanie w sprawie dalszych rozstrzygnięć, nie mieści się w zakresie pojęcia „wyczerpanie drogi prawnej”. Stanowisko to Trybunał prezentuje konsekwentnie, bez względu na to, w jakim postępowaniu (cywilnym, sądownoadministracyjnym, czy karnym) zapadło konkretne

rozstrzygnięcie (por. m.in. postanowienia TK: z 7 lutego 2006 r., sygn. Ts 63/05, OTK ZU nr 1/B/2006, poz. 36; 25 lipca 2006 r., sygn. Ts 143/06, OTK ZU nr 1/B/2007, poz. 55; 16 maja 2007 r., sygn. Ts 105/06, OTK ZU nr 3/B/2007, poz. 123; 16 maja 2007 r., sygn. Ts 99/06, OTK ZU nr 3/B/2007, poz. 119; 16 maja 2007 r., sygn. Ts 144/06, OTK ZU nr 3/B/2007, poz. 130; 4 października 2007 r., sygn. Ts 47/07, OTK ZU nr 2/B/2008, poz. 67; 27 listopada 2007 r., sygn. Ts 107/07, OTK ZU nr 1/B/2008, poz. 39; 8 stycznia 2008 r., sygn. Ts 162/06, OTK ZU nr 1/B/2008, poz. 16 oraz 19 stycznia 2011 r., sygn. Ts 268/10, OTK ZU nr 3/B/2011, poz. 266; zob. także: Z. Czeszejko-Sochacki, L. Garlicki, J. Trzeciński, *Komentarz do ustawy o Trybunale Konstytucyjnym*, Warszawa 1999, s. 165).

Skarżący powinien zatem wskazać prawomocne rozstrzygnięcie, które zostało wydane w oparciu o zaskarżony akt normatywny. Tylko regulacja prawna, będąca podstawą ostatecznego orzeczenia odnoszącego się do praw lub wolności skarżącego, może być przedmiotem skargi, która – w przeciwnym wypadku – nabrałaby charakteru *actio popularis* (por. m.in. postanowienia TK z: 10 marca 2010 r., sygn. Ts 221/08, OTK ZU nr 3/B/2010, poz. 171; 14 czerwca 2010 r., sygn. Ts 123/09, OTK ZU nr 6/B/2010, poz. 442; 27 lipca 2010 r., sygn. Ts 115/09, OTK ZU nr 1/B/2011, poz. 39 oraz 29 stycznia 2013 r., sygn. SK 36/12, OTK ZU nr 1/A/2013, poz. 15). Wskazanie takiego przepisu nie jest bowiem czysto „techniczną czynnością”. Jak zauważył Trybunał w postanowieniu z 14 maja 2003 r., sygn. Ts 56/02 (OTK ZU nr 2/B/2003, poz. 91): „nie chodzi (...) o wskazanie jakiegokolwiek – podjętego w toku postępowania – orzeczenia sądu, ale takiego, które nadać mogło ostateczny charakter merytorycznemu rozstrzygnięciu o konstytucyjnych prawach lub wolnościach skarżącego, wydane mu na podstawie zakwestionowanych w skardze przepisów”. Innymi słowy, chodzi o władcze rozstrzygnięcie, które ostatecznie – i choćby pośrednio – określa sytuację prawną skarżącego i ma znaczenie dla realizacji jego uprawnień. Modyfikację położenia prawnego jednostki Trybunał Konstytucyjny tradycyjnie ujmuje w kategoriach „pogorszenia” (por. m.in. postanowienia TK: z 17 grudnia 1997 r., sygn. Ts 22/97, OTK ZU nr 1/1998, poz. 10; 12 sierpnia 1998 r., sygn. Ts 62/98, OTK ZU nr 5/1998, poz. 71; 13 października 1998 r., sygn. Ts 117/98, OTK ZU nr 3/1999, poz. 43; 4 grudnia 2000 r., sygn. SK 10/99, OTK ZU nr 8/2000, poz. 300; 7 sierpnia 2001 r., sygn. Ts 68/01, OTK ZU nr 8/2001, poz. 296; 26 maja 2008 r., sygn. SK 8/08, OTK ZU nr 4/A/2008, poz. 72).

3.2. W kontekście powyższych uwag analiza stanu faktycznego niniejszej sprawy wskazuje, że skarżąca nie uzyskała ostatecznego orzeczenia wydanego na podstawie kwestionowanego przepisu k.p.c. Zaniechanie to wyklucza możliwość merytorycznego rozpoznania niniejszej skargi konstytucyjnej. Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem Trybunału Konstytucyjnego dla zbadania zgodności z Konstytucją przepisów zamykających drogę sądową bądź wykluczających dopuszczalność wniesienia do sądu określonego środka prawnego konieczne jest uprzednie uzyskanie orzeczenia w przedmiocie odrzucenia niedopuszczalnego z mocy prawa środka. Dopiero dysponując takim orzeczeniem, skarżąca mogłaby dochodzić stwierdzenia naruszenia prawa do sądu (por. w szczególności postanowienia TK: z 15 grudnia 2009 r., sygn. Ts 173/08, OTK ZU nr 1/B/2010, poz. 25; 19 marca 2010 r. sygn. Ts 157/09, OTK ZU nr 4/B/2010, poz. 290; 21 czerwca 2010 r., sygn. Ts 243/09, OTK ZU nr 6/B/2010, poz. 454; 6 lipca 2011 r., sygn. Ts 154/10, OTK ZU nr 4/B/2011, poz. 318; 2 lutego 2016 r., sygn. Ts 184/15, OTK ZU B/2016, poz. 159 oraz 5 kwietnia 2017 r., sygn. Ts 222/16, OTK ZU B/2017, poz. 81, a także postanowienie pełnego składu TK z 10 marca 2015 r., sygn. SK 65/13, OTK ZU nr 3/A/2015, poz. 35; z najnowszego orzecznictwa zob. m.in. postanowienia TK z: 5 kwietnia 2017 r., sygn. Ts 222/16, OTK ZU B/2017, poz. 81; 21 czerwca 2017 r., sygn. Ts 148/16, OTK ZU B/2017, poz. 271; 20 marca 2018 r., sygn. Ts 216/17, OTK ZU B/2018, poz. 109; 8 kwietnia 2019 r., sygn. Ts 147/17, OTK ZU B/2019, poz. 136; 23 lipca 2019 r., sygn. Ts 74/19, OTK ZU B/2020, poz. 17; 16 września 2019 r., sygn.

Ts 93/19, OTK ZU B/2020, poz. 22; 15 stycznia 2020 r., sygn. Ts 90/18, OTK ZU B/2020, poz. 261; 19 stycznia 2021 r., sygn. SK 47/19, OTK ZU A/2021, poz. 9; 12 maja 2021 r., sygn. SK 114/20, OTK ZU A/2021, poz. 26; 12 maja 2021 r., sygn. SK 115/20, OTK ZU A/2021, poz. 27 oraz 12 maja 2021 r., sygn. SK 116/20, OTK ZU A/2021, poz. 28).

Dla merytorycznej oceny zarzutów skarżącej konieczne było zatem wniesienie zażalenia na postanowienie Sądu Apelacyjnego w W. z 13 października 2020 r. (sygn. akt [...]) o oddaleniu wniosku o zwolnienie od opłaty sądowej od apelacji – w terminie tygodnia (*argumentum ex art. 394 § 2 k.p.c.*) od daty doręczenia tego orzeczenia. Choć w analizowanym stanie faktycznym i prawnym nie budziło wątpliwości, że skarżącej nie przysługiwało zażalenie, nie powinna była – mając w perspektywie postępowanie przed Trybunałem Konstytucyjnym – zrezygnować z tego środka zaskarżenia. Tylko w ten sposób mogła bowiem doprowadzić do wydania, w oparciu o kwestionowaną regulację, postanowienia o odrzuceniu zażalenia, a tym samym do „ujawnienia” przedmiotu skargi konstytucyjnej (tak – w podobnej sprawie na gruncie procedury cywilnej – powołane postanowienie TK z 29 stycznia 2013 r., sygn. SK 36/12; por. także – na gruncie procedury karnej – powołane postanowienie pełnego składu TK z 10 marca 2015 r., sygn. SK 65/13 oraz powołane postanowienia TK z 12 maja 2021 r., sygn. SK 114/20, SK 115/20 i SK 116/20).

Zachowanie skarżącej zasadniczo różniło się od opisanego wyżej modelowego *modus procedendi*. Na gruncie stanu faktycznego niniejszej sprawy Trybunał stwierdza, że kwestionowany w skardze art. 394² § 1¹ k.p.c. nie był normatywną podstawą postanowienia Sądu Apelacyjnego w W. z 21 stycznia 2021 r. (sygn. akt [...]), z którym skarżąca wiązała naruszenie jej konstytucyjnych praw i wolności. Przepis ten nie determinował treści tego rozstrzygnięcia. Nieuzyskanie przez skarżącą ostatecznego orzeczenia opartego na normie nieprzewidującej „procedury odwoławczej” odnośnie do postanowienia sądu drugiej instancji oddalającego wniosek o zwolnienie od kosztów sądowych sprawia, że analizowana skarga nie odpowiada wymaganiom określonym w art. 79 ust. 1 Konstytucji oraz w art. 77 ust. 1 u.o.t.p.TK. Uniemożliwia to jej merytoryczne rozpoznanie oraz przekłada się na odmowę nadania dalszego biegu na podstawie art. 61 ust. 4 pkt 1 u.o.t.p.TK.

4. Niezależnie od powyższego należy również zwrócić uwagę, że Trybunał Konstytucyjny – choć jest sądem prawa – przy ocenie skargi konstytucyjnej (będącej indywidualnym, konkretnym środkiem ochrony praw jednostki) i badaniu jej zasadności nie może pomijać żadnej okoliczności stanu prawnego i faktycznego (por. postanowienia TK z 22 lutego 2010 r. i 13 grudnia 2010 r., sygn. Ts 103/09, OTK ZU nr 6/B/2010, poz. 438 i 439 oraz 25 marca 2021 r., sygn. Ts 153/20, niepubl., a także wyrok TK z 16 grudnia 2020 r., sygn. SK 26/16, OTK ZU A/2020, poz. 69).

W aktualnym stanie prawnym istnieje możliwość kontroli postanowienia sądu drugiej instancji w przedmiocie odmowy zwolnienia strony (uczestnika postępowania) od kosztów postępowania apelacyjnego na podstawie art. 380 w związku z art. 391 § 1 w związku z art. 397 § 3 (w związku z art. 13 § 2) k.p.c., tj. w ramach zażalenia na postanowienie sądu drugiej instancji o odrzuceniu apelacji od wyroku albo postanowienia w postępowaniu nieprocesowym (takie jest także stanowisko Sądu Najwyższego – zob. uchwałę z 18 lutego 2021 r., sygn. akt III CZP 14/20, „Monitor Prawniczy” nr 6/2021, s. 281). W świetle zaś załączonych do analizowanej skargi dokumentów należy zauważyć, że w zażaleniu na postanowienie o odrzuceniu apelacji skarżąca przedstawiła argumentację podważającą niezwolnienie jej od opłaty sądowej od apelacji, które przełożyło się na odrzucenie apelacji, zaś Sąd Apelacyjny w W. się do niej ustosunkował (zob. s. 3-4 uzasadnienia postanowienia z 21 stycznia 2021 r.). Innymi słowy, skarżąca miała możliwość poddania postanowienia z 13 października 2020 r. weryfikacji i z tego skorzystała. Oznacza to, że – mimo braku „klasycznej” ścieżki odwoławczej – decyzja procesowa o niezwolnieniu od kosztów sądowych w drugiej instancji

nie jest wyłączona spod kontroli odnośnie do przesłanek faktycznych i prawnych. Z tego też powodu zarzuty skargi należy ocenić jako oczywiście bezzasadne w rozumieniu art. 61 ust. 4 pkt 3 u.o.t.p.TK.

Z tych wszystkich powodów należało postanowić jak w sentencji.

POUCZENIE

Na podstawie art. 61 ust. 5 u.o.t.p.TK skarżącej przysługuje prawo do wniesienia zażalenia na niniejsze postanowienie w terminie siedmiu dni od daty jego doręczenia.